

Veřejné knihovny a jejich služby v digitálním prostředí - možnosti a meze

Elektronické služby knihoven 2017

Zlín

16.5.2017

Vít Richter

Národní knihovna ČR

Informační technologie proměňují knihovny a jejich služby

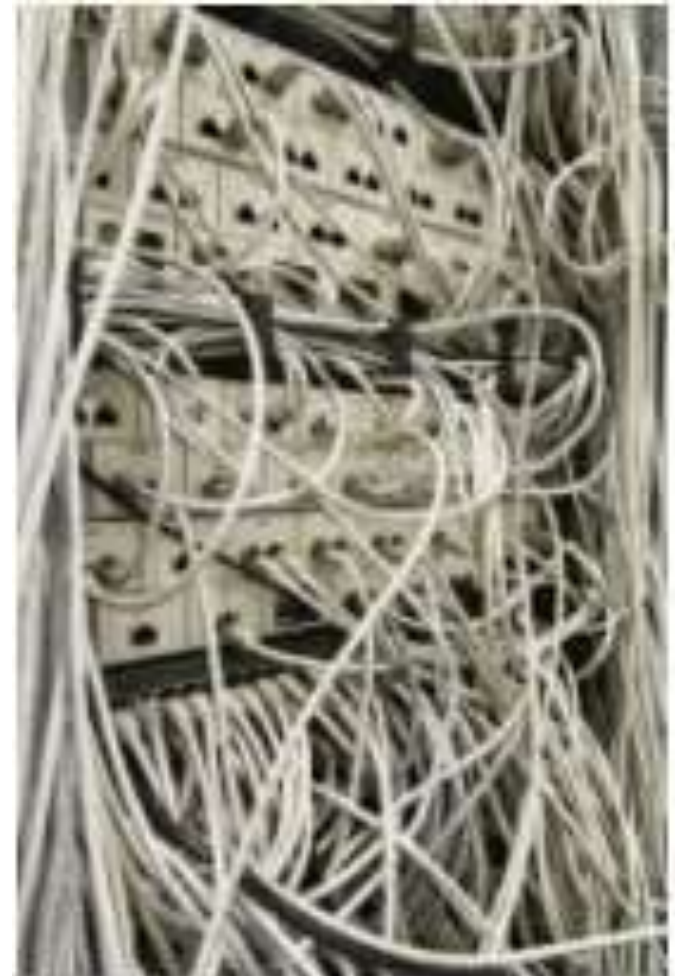
- Internet
- Sociální média
- Mobilní komunikace
- E-knihy, e-čtení
- Digitalizace knihovných fondů

- Digitalizace každodenního života
- Způsob komunikace - hyperkonektivita
- Způsob práce s informacemi
- Autorský zákon

- Knihovny ztratily svůj monopole

**Knihovny ve
virtuálním
prostředí**

**Knihovny jako
otevřená
vzdělávací,
kulturní,
komunitní a
kreativní centra**

**Budování
knihovních
fondů a
informačních
zdrojů**

**Trvalé uchování
tradičních
knihovních
dokumentů**

**Výstavba
knihoven,
podpora
infrastruktury
ICT v knihovnách**

**System
hodnocení a
marketing
veřejných
knihovnických a
informačních
služeb**

**Vzdělávání
pracovníků
knihoven**

**Knihovny jako
vědecko-
výzkumné
institute**

Knihovny ve virtuálním prostředí

Knihovny jako
otevřená
vzdělávací,
kultovní

Budování
knihovních
fondů a

Trvalé uchování
tradičních
knihovních

Long Term Preservation

Výstavba
knihoven,
podpora
infrastruktury
ICT v knihovnách

Jaké služby poskytují knihovny v oblasti ICT?

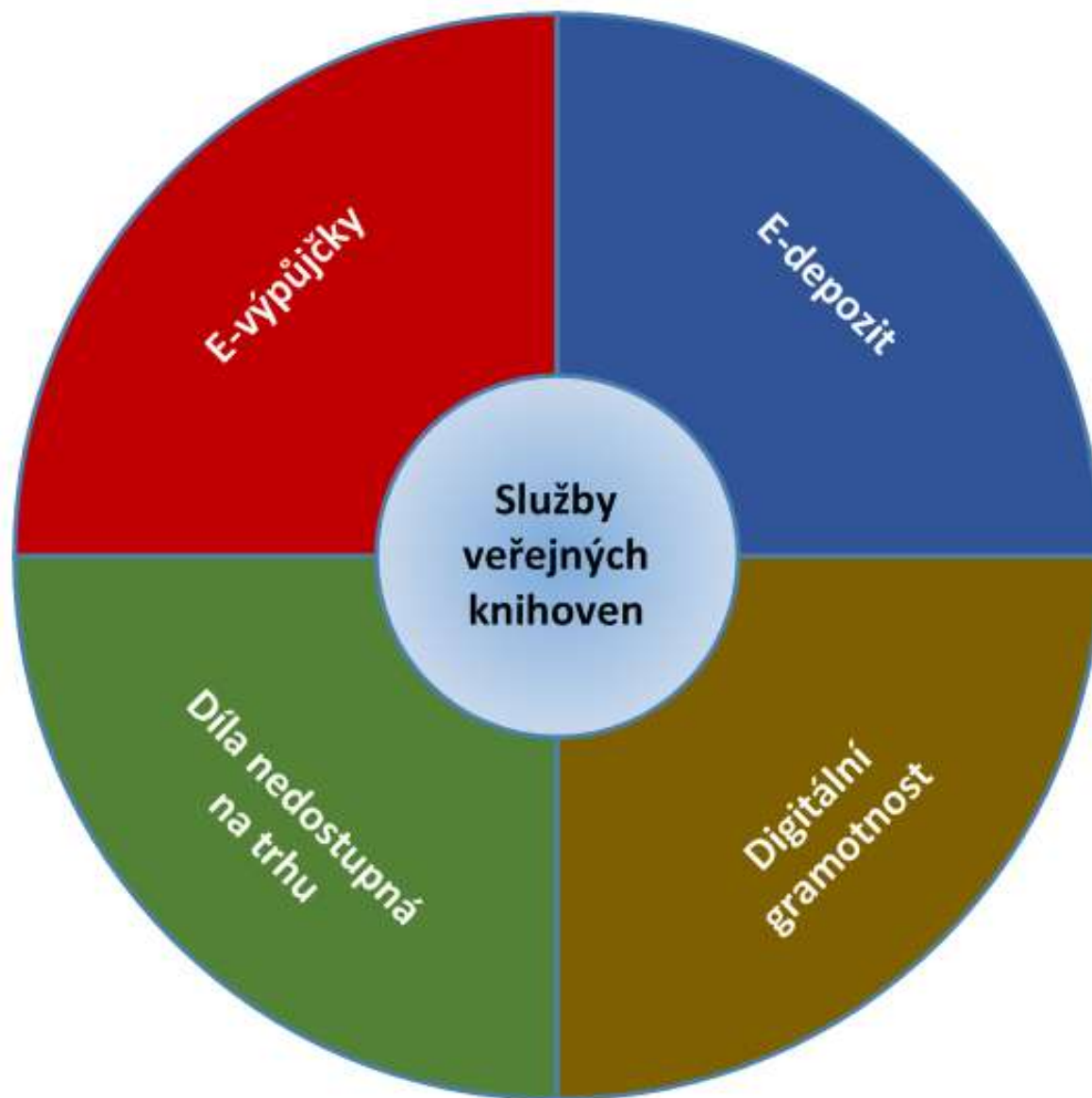
	2006	2016	
Knihovny s internetem	71%	90%	
Uživatelé internetu	100%	107%	
PC připojené k internetu	100%	131%	
Webové stránky	12%	63%	
On-line katalog	7%	49%	
Vzdělávání uživatelů ICT	6%	2%	
Půjčování e-knih	0%	2%	

Přístup k informačním zdrojům:
Anopress, ASPI, Codexis, Library Press Display

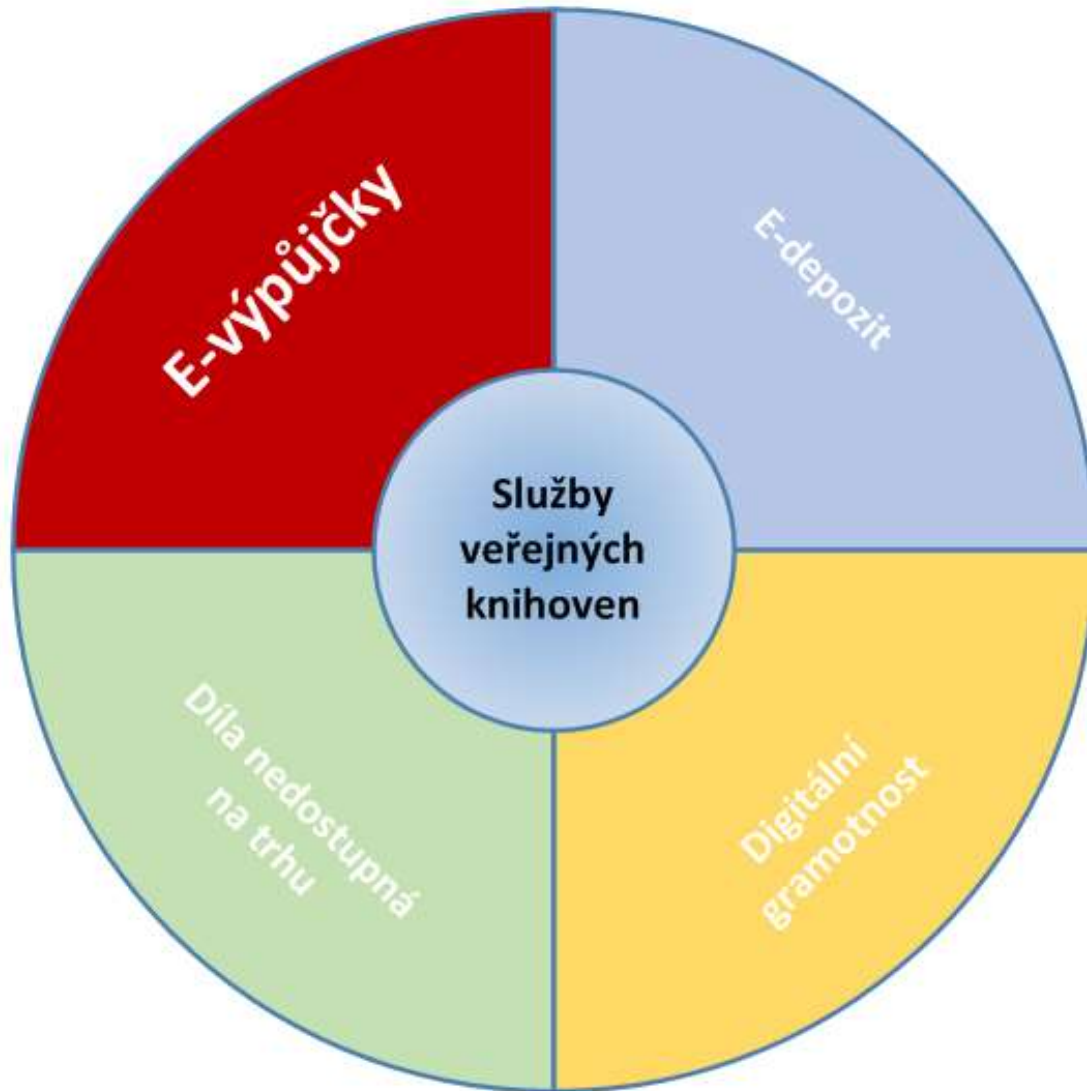
cca 50 knihoven

Příležitosti pro veřejné knihovny

E-půjčování e-knih

PŘIJÍMÁNÍ VÝZVY

*Tvorba nové vize
veřejných knihoven*

THE ASPEN INSTITUTE
Communications and Society Program

Knihovny aktuálně čelí dvěma hlavním výzvám při poskytování přístupu k obsahu ve všech formátech:

- Být schopny získávat a sdílet e-knihy a další digitální obsah na stejném principu jako jejich fyzické verze
- Mít dostupné a univerzální technologie vysokorychlostního připojení, které dodávají a pomáhají vytvářet obsah

Možnosti půjčování e-knih

- EBSCO eBooks
- Proquest ebrary
- Proquest Ebook Central
- Levná knihovna
- Flexibooks
- eReading.cz

E-knihy pro knihovny

▼ České a slovenské
EBSCO eBooks
eReading.cz
Flexibooks
Levná knihovna
Městská knihovna v Praze - E-knihy zdarma
Pablikado
Proquest EBL
Proquest Ebook Central
Proquest ebrary
Publi.cz
Anglické
Německé
Mapa webu

České a slovenské

Open Access a Public Domain

- [ComputerWorld - eKnihy](#)
- [CZ.NIC - Edice CZ.NIC](#)
- Knihovna Jana Drdy Pířbram
 - [E-knihy](#)
- [Liberální institut - Online knihy](#)
- Městská knihovna v Praze
 - [E-knihy zdarma](#)
- Masarykova univerzita v Brně
 - [Digitální knihovny Masarykovy univerzity](#)
 - [Knihovna.cz - eknihy KISK FF MUNI](#)
- Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě
 - [Regionální e-knihy](#)
- [Nakladatelství Bahá'í - E-knihy](#)
- Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové
 - [Regionální digitalizované knihy](#)
- Univerzita Karlova v Praze
 - [Karolinum](#)
- Vysoká škola chemicko-technologická v Praze
 - [Vydavatelství VŠCHT](#)
- [Pod okapem](#)

Přehled nabídky e-knih: <https://sites.google.com/site/eknihyproknihovny/>

E-půjčování ve veřejných knihovnách ČR

□ 2014

- Duben – Jihočeská vědecká knihovna + eReading
- Prosinec – půjčuje cca 30 knihoven
- Cca 600 výpůjček měsíčně

□ 2016

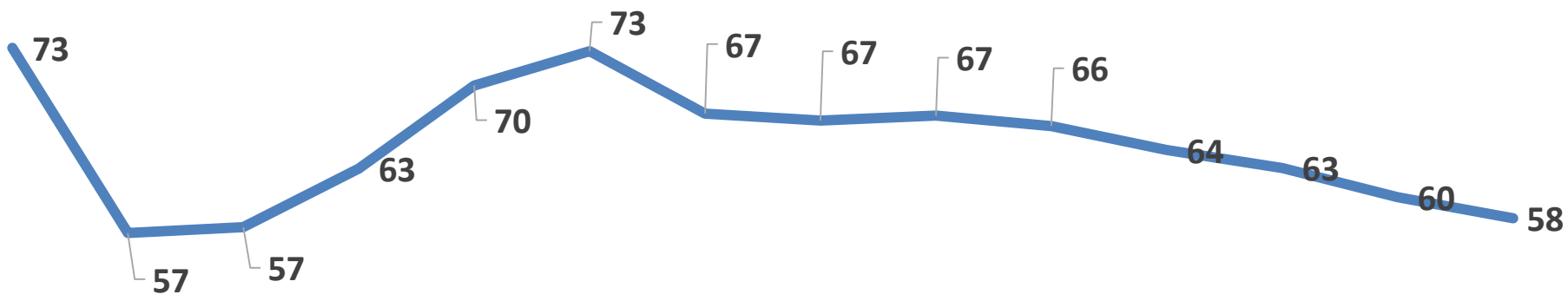
- Podpora e-půjčování z programu VISK
- Půjčuje 90 knihoven
- Cca 4 200 výpůjček měsíčně

□ Nabídka eReading = 2 500 titulů, celková nabídka 8 000 titulů

□ Cena výpůjčky 49,- Kč – je to drahé?

Výpůjčky knih a stažené digitální dokumenty (mil.) ve veřejných knihovnách

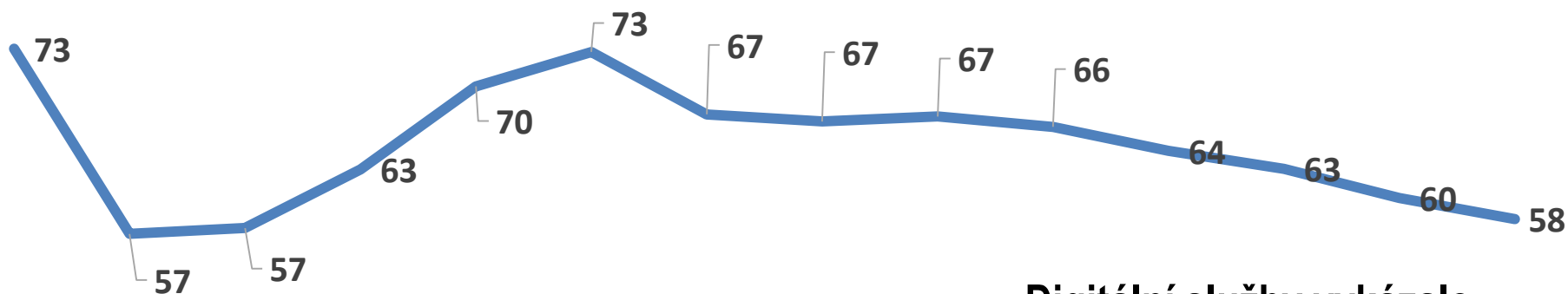
Počet výpůjček

1989 1992 1995 1998 2001 2004 2007 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016

Výpůjčky knih a stažené digitální dokumenty (mil.) ve veřejných knihovnách (2016)

Počet výpůjček Počet stažených digitálních dokumentů

Digitální služby vykázalo pouze 43 knihoven

V roce 2016 vykázalo 90 knihoven 50 000 evýpůjček

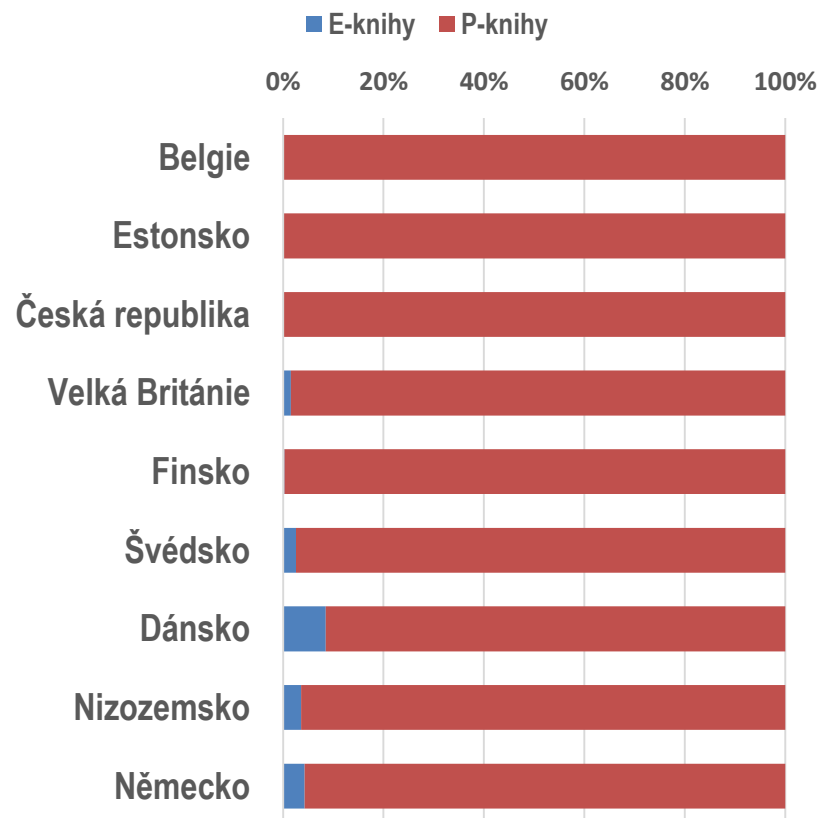

1989 1992 1995 1998 2001 2004 2007 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016

E-půjčování ve světě (2015)

	E-knihy	P-knihy
Belgie	13 000	53 000 000
Estonsko	14 000	11 200 000
Česká republika	49 475	58 200 000
Velká Británie	5 000 000	309 500 000
Finsko	265 000	97 400 000
Švédsko	1 500 000	56 500 000
Dánsko	2 600 000	28 000 000
Nizozemsko	2 664 000	72 000 000
Německo	16 300 000	363 000 000
USA (Overdrive)	105 000 000	

Proporce půjčování e-knih a p-knih

Overdrive (2016 celosvětově) = 196 mil. e-výpůjček

- E-knihy 139 mil. + 16 %
- Zvukové knihy 55 mil. + 34 %

Knižní trh - svět

Podíl eknih na trhu

- USA 25 %
- Velká Británie 25 %
- Německo 10,6 %
- Francie 3 %
- Španělsko 8 %
- Itálie 4-5 %
- Nizozemsko 10 %
- Švédsko 1 %

Zdroj: Global eBook

Vývoj tržeb z prodeje eknih v USA

	Růst tržeb z prodeje eknih
2010	+ 252 %
2011	+ 159 %
2012	+ 28 %
2013	+ 5 %

IFLA Trend Report 2013

Vývoj tržeb naznačuje, že eknihy budou spíše doplňkem tištěných knih (stejně jako zvukové knihy), než aby byly náhradou tištěných knih

Knižní trh e-knih – Česká republika

Rok	Prodané ks	Velikost trhu mil. Kč	Podíl na trhu %
2010	neměřeno		0%
2011	17 000	2	0,03%
2012	200 000	24	0,38%
2013	450 000	54	0,86%
2014	1 000 000	120	1,67%
2015		106	1,38 %

Celková nabídka: cca 15 000 titulů, cca 250 nakladatelů

Technické vybavení obyvatel:

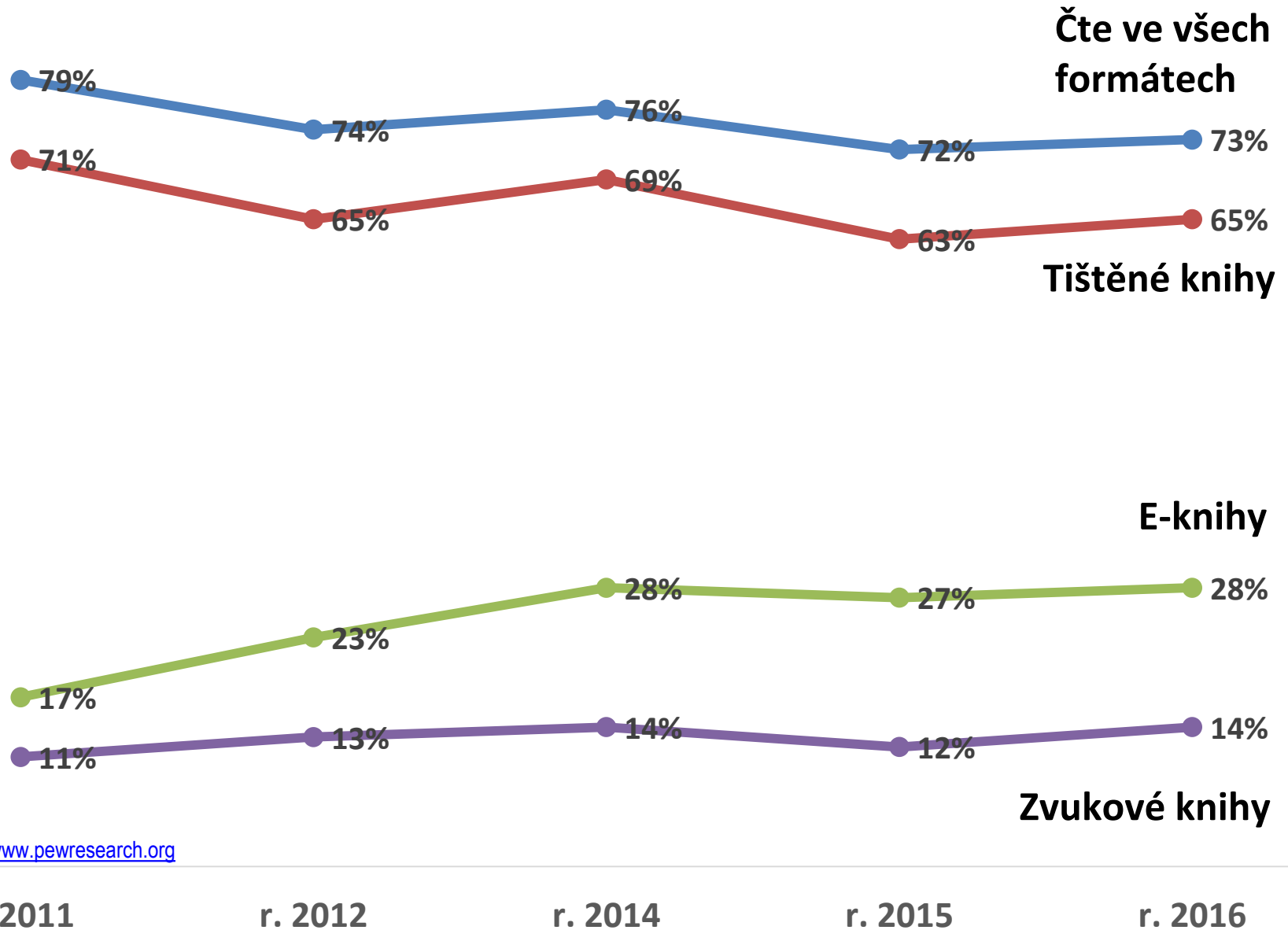
- 0,6 mil. čteček e-knih
- 1,2 mil tabletů
- Mobil 98% obyvatel

**Knihovny nabízí
asi 2 500 titulů**

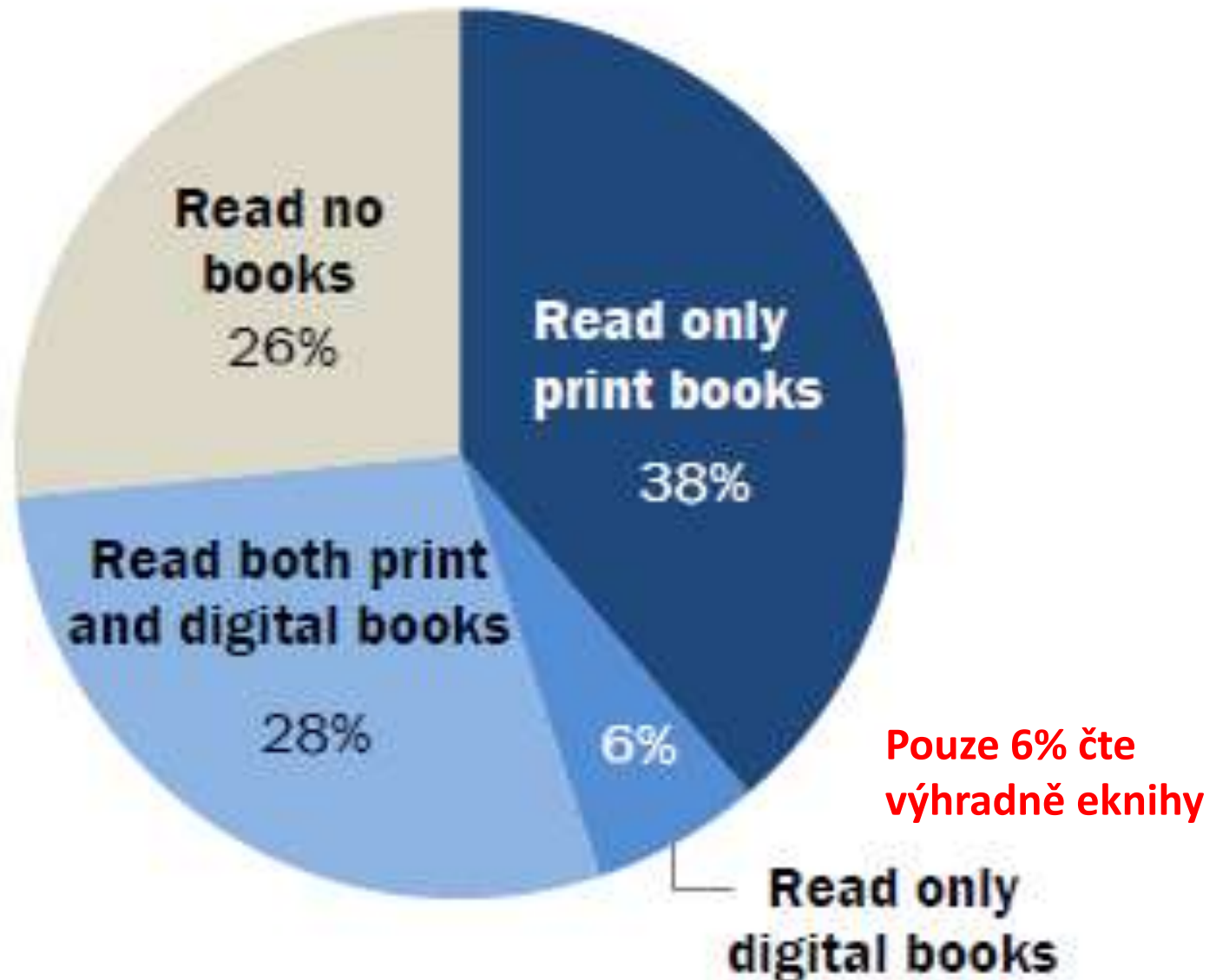
% dospělých, kteří v posledním roce četli knihy (USA)

Proměňujeme se v hybridní čtenáře

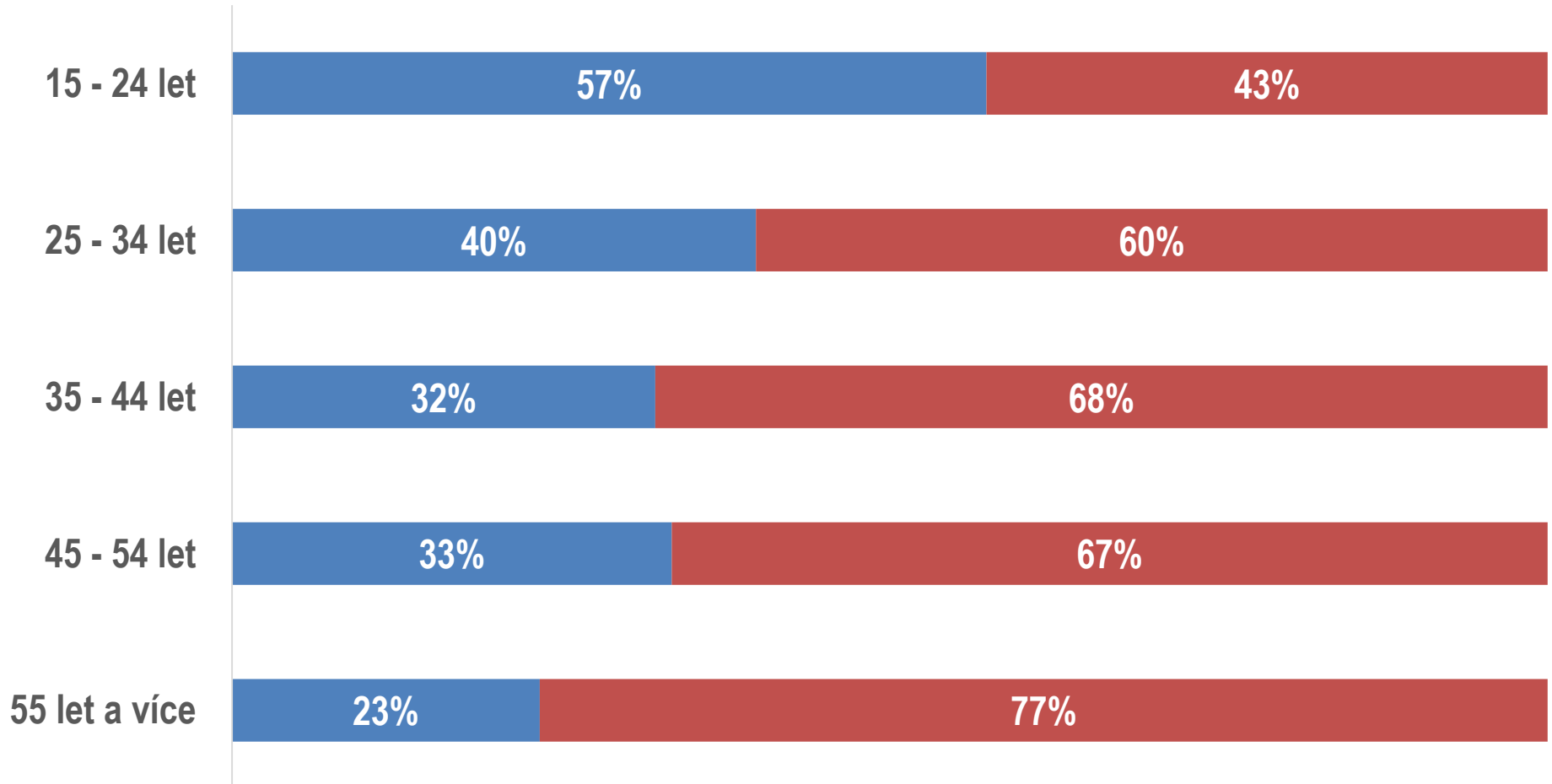
Zdroj: <http://www.pewresearch.org>

Kdo čte – nečte e-knihy (USA 2016)

Čtete knihy v elektronické podobě? ČR - internetová komunita 2016

■ Ano ■ Ne

Čtenáři e-knih a vzdělání

Internetová komunita 2016

■ Ano ■ Ne

VŠ/VOŠ

42%

58%

SŠ s maturitou

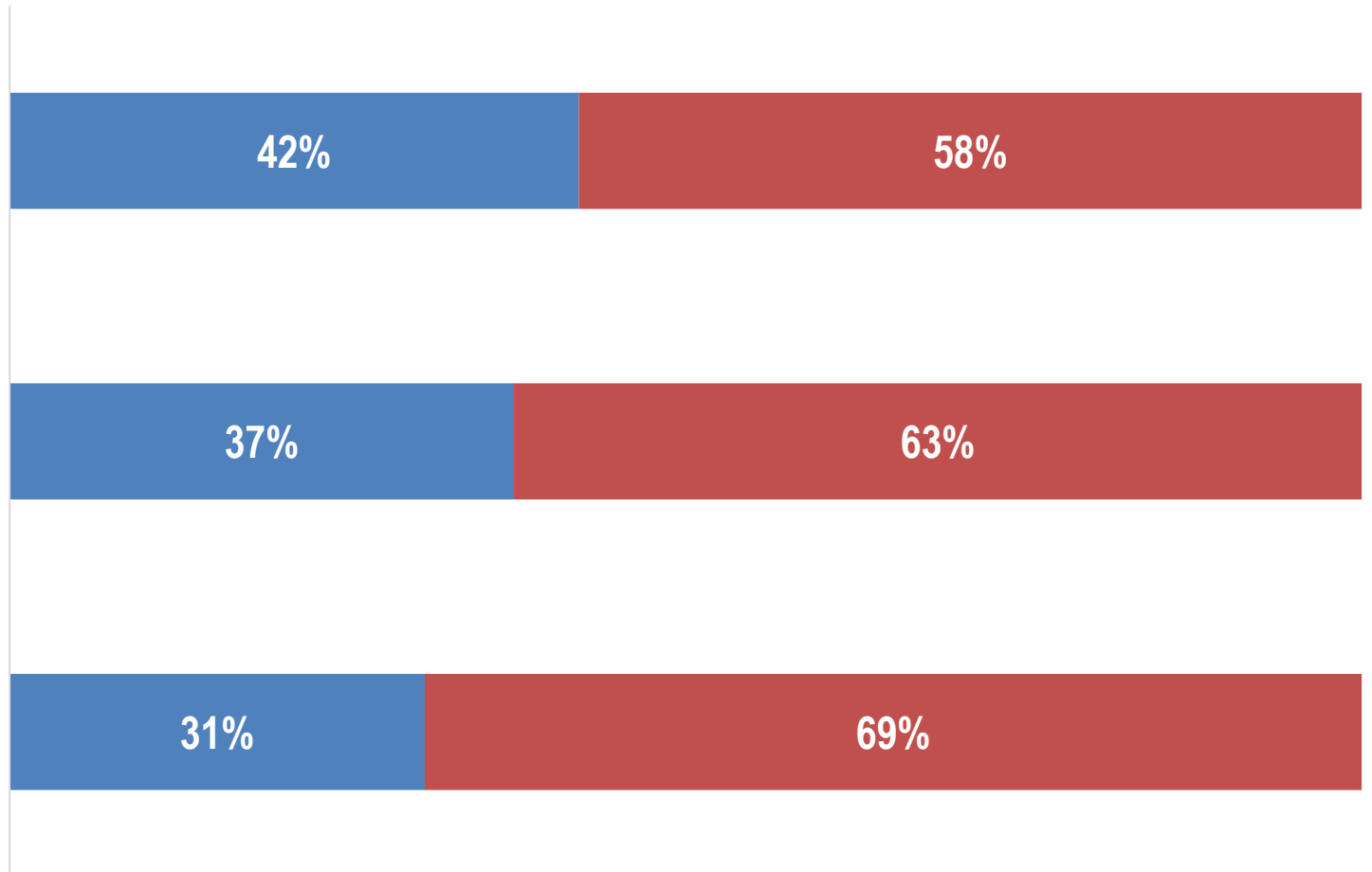
37%

63%

ZŠ/SŠ bez maturity

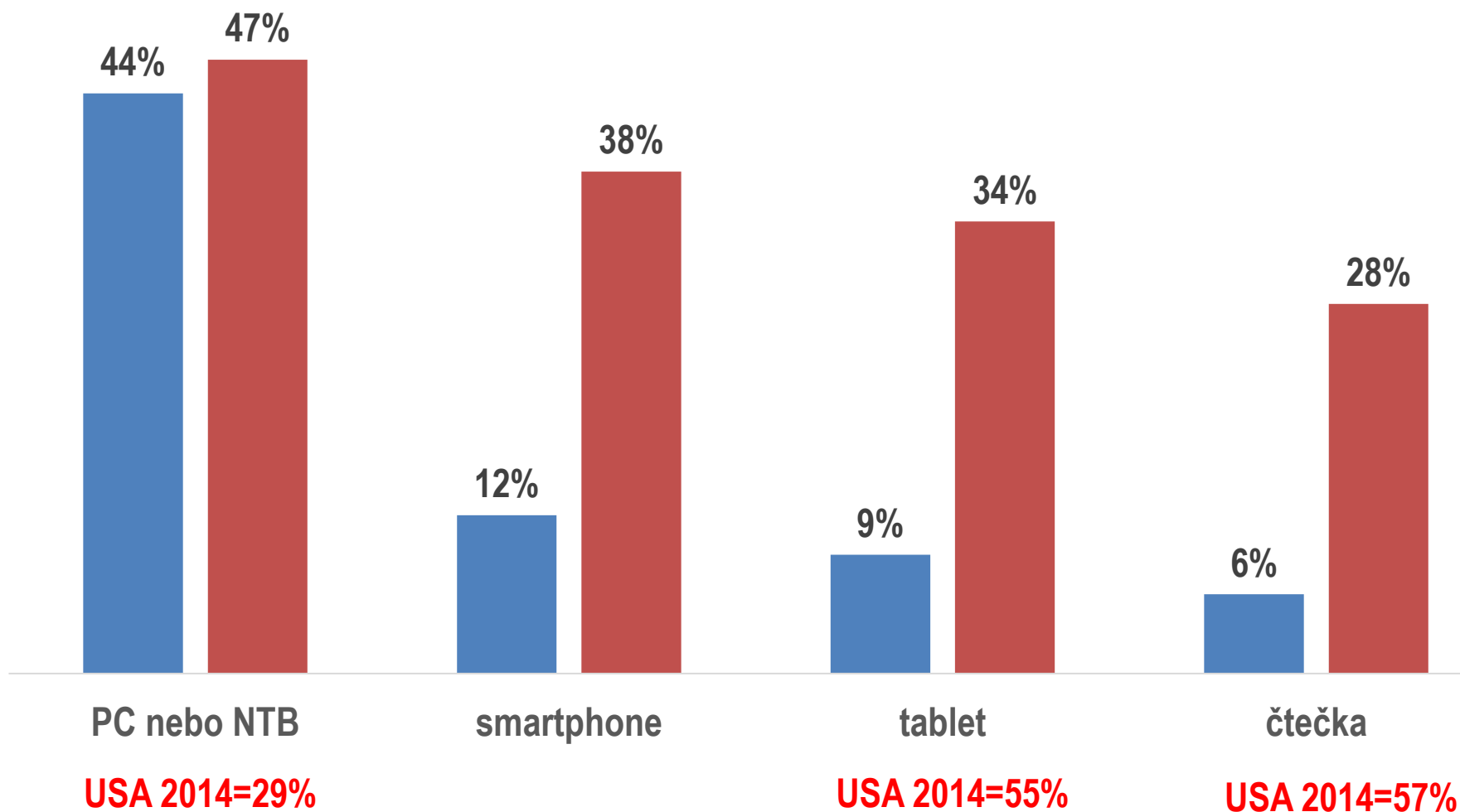
31%

69%

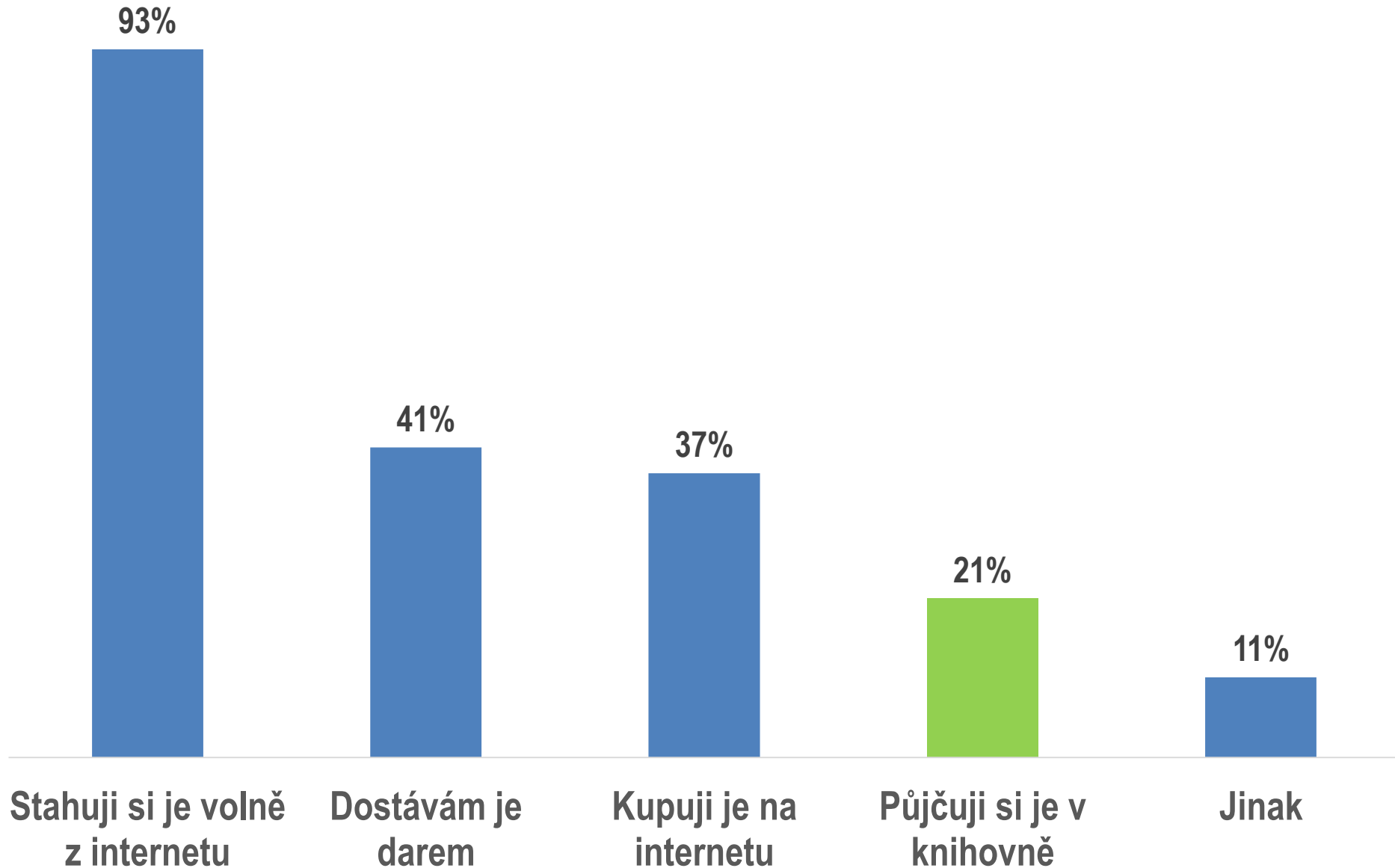
Jaká zařízení používáte pro čtení knih? (ČR)

■ 2013 ■ 2016

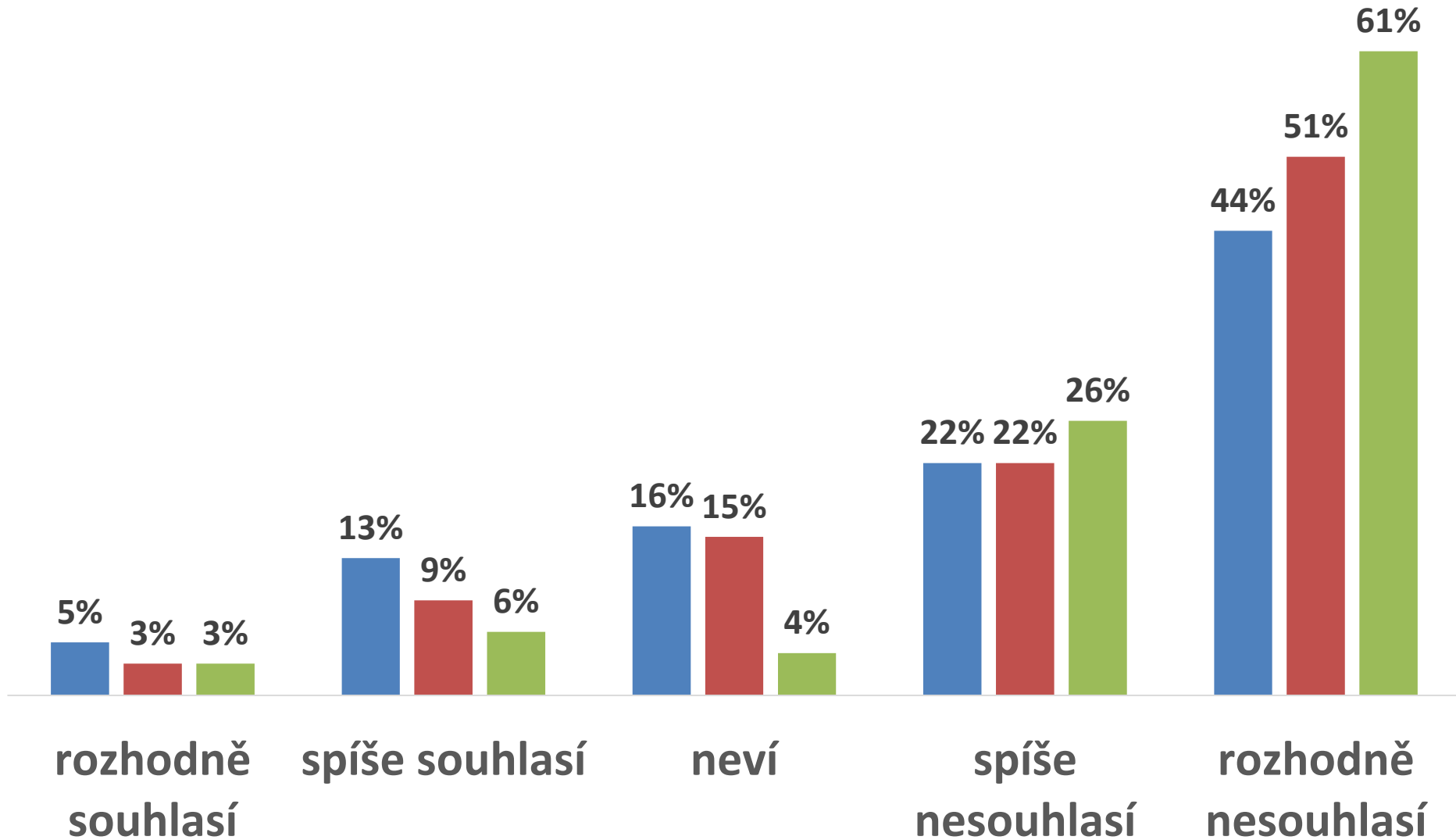
Kde získáváte e-knihy?

Internetová komunita 2016 (ČR)

Nahradí e-knihy tištěné knihy?

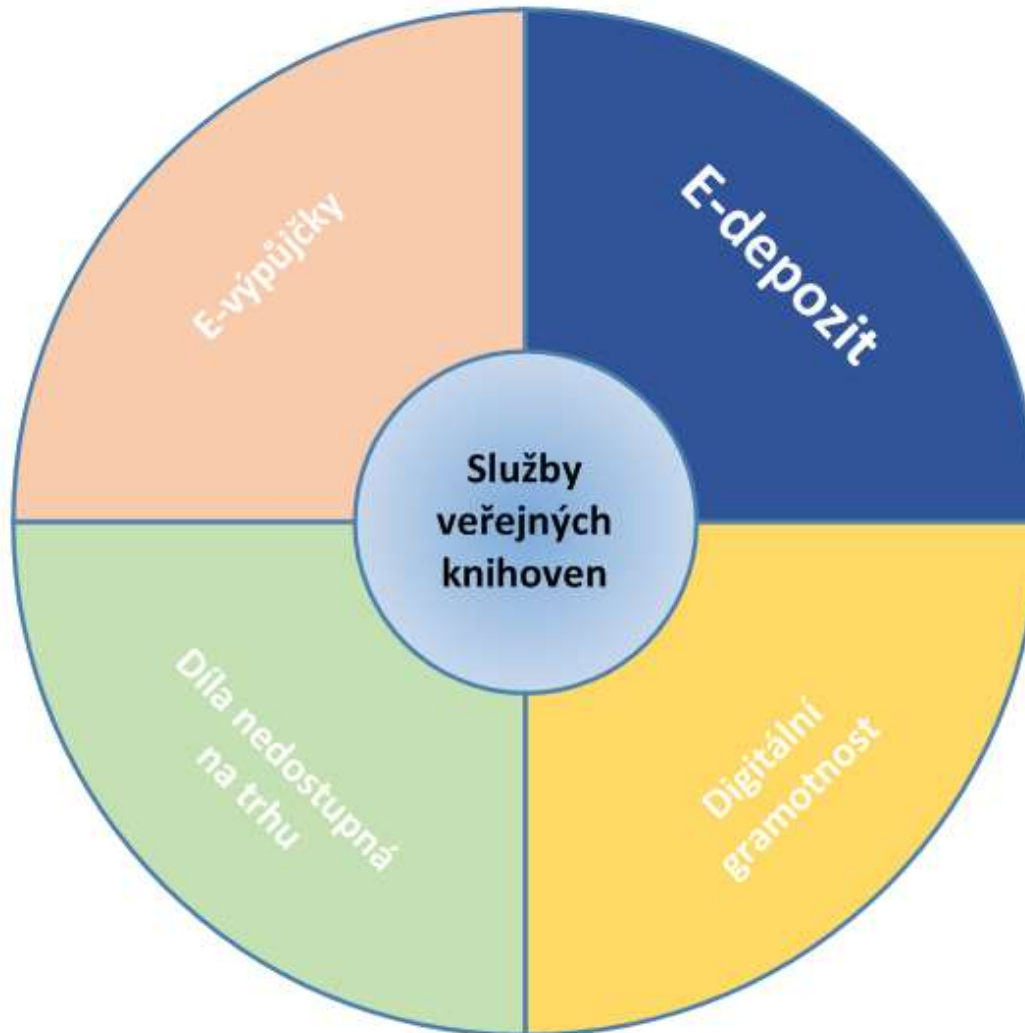
■ r.2010 ■ .r2013 ■ r.2016

Co omezuje e-půjčování ve veřejných knihovnách ČR?

- ❑ Autorský zákon + knihovní zákon
- ❑ Malý knižní trh
- ❑ Slabá nabídka
 - **Obavy nakladatelů**
- ❑ Slabý zájem uživatelů
 - **Malá informovanost o nových službách**
 - **Nedostatečná nabídka**
 - **Konzervativní přístup, omezené technologické vybavení**
- ❑ Slabý zájem knihoven
 - **Vysoké náklady – nový AKS**
 - **Vysoká cena výpůjčky = 49,- Kč/výpůjčka**
 - **E-půjčování není perspektivní???**
 - **Chybí strategie – o co by knihovny měly usilovat**
- ❑ Co budou veřejné knihovny nabízet hybridním čtenářům?

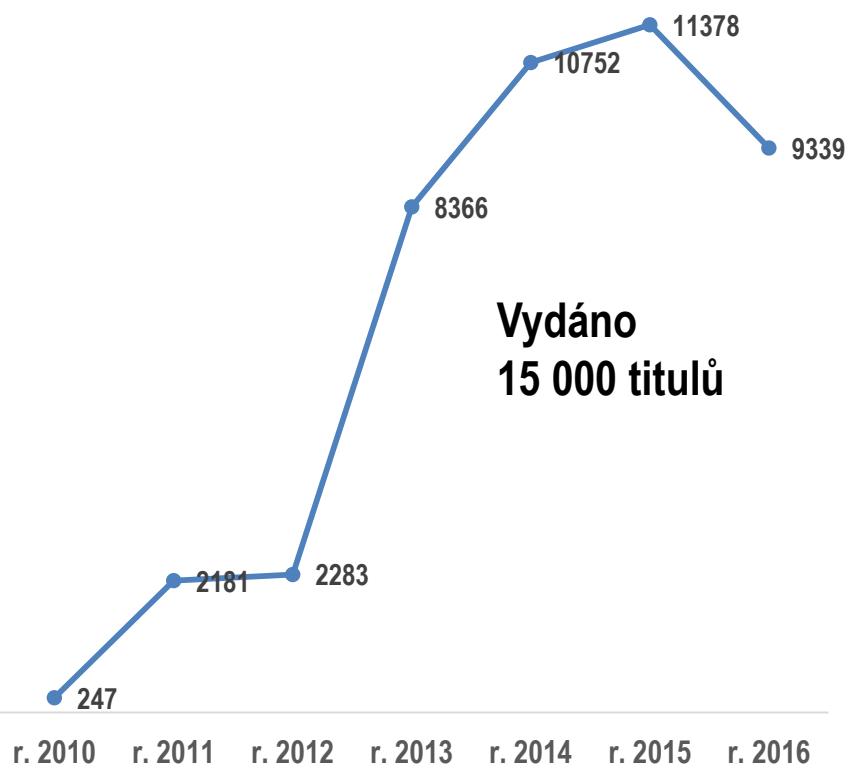
E-depozit

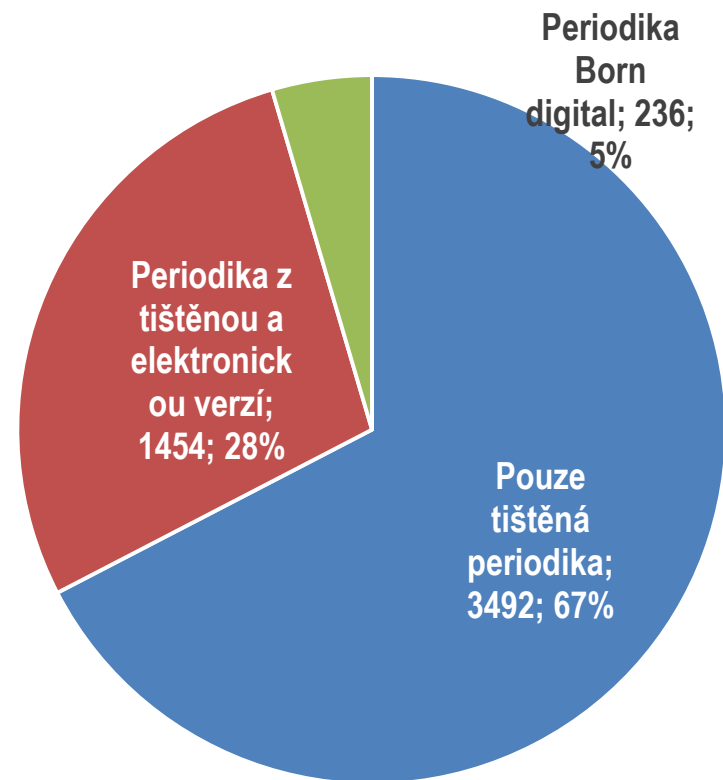
Povinný „výtisk“ digitálních dokumentů (elektronické knihy a časopisy, web)

Co zahrnuje e-depozit?

Počty ohlášených e-knih do agentury
ISBN (celkem 44 546 titulů)

Noviny a časopisy v ČR (5182 titulů)

Zatím nefunguje e-depozit

- Neumíme shromažďovat, zpracovávat, uchovávat a zpřístupňovat e-knihy a další digitální dokumenty

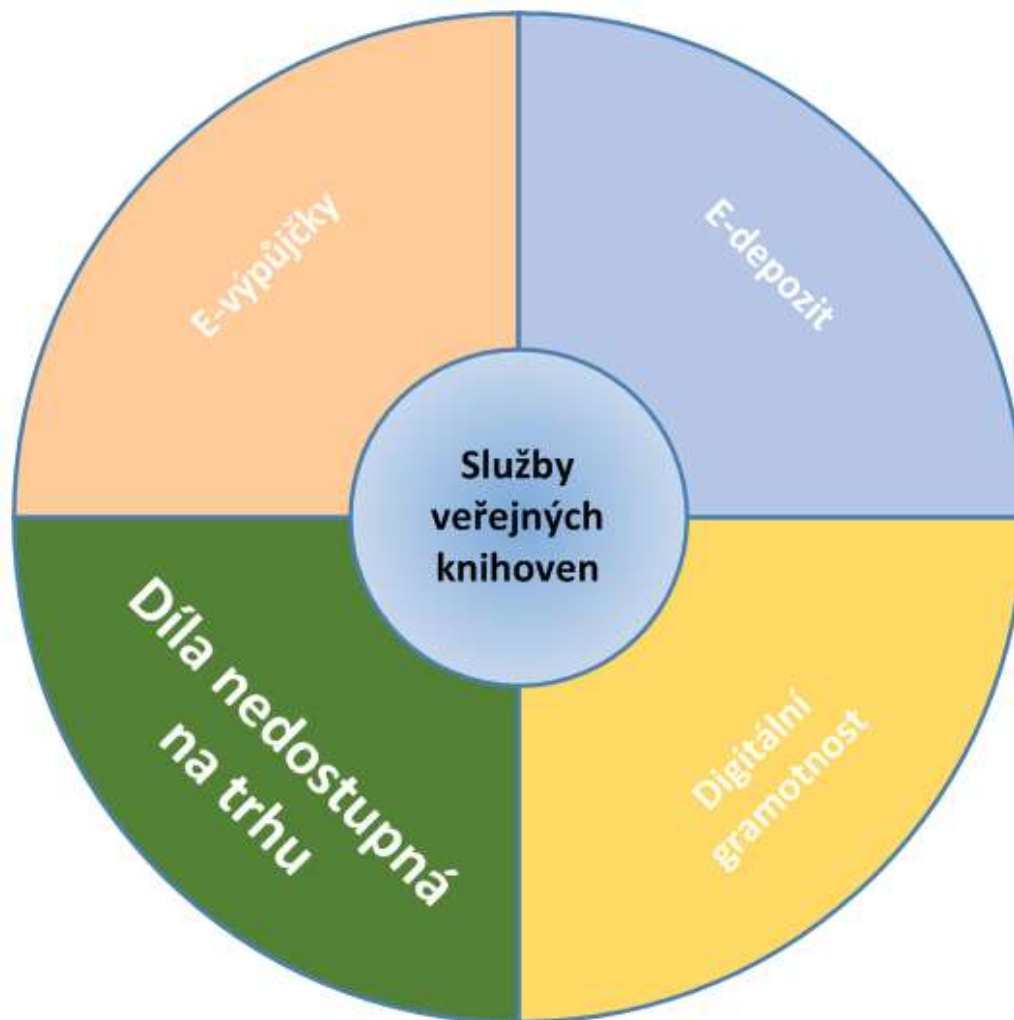
Problémy

- Chybí legislativa pro e-depozit (novela stávající legislativy povinného výtisku + novela knihovního zákona)
- Chybí infrastruktura a pracovní kapacity pro shromažďování, zpracování, trvalé uchování a zpřístupnění e-knih

Dopady

- ❑ **Podstatná ztráta kulturního dědictví**
 - **Nestállost digitálních dokumentů a jejich producentů**
 - **Postupný zánik licencí**
- ❑ **Roztříštěnost** **obtížná dostupnost český e-zdrojů**
- ❑ **Nemožnost dohadovat licence na zpřístupnění**
 - **Tržní produkce**
 - **Netržní, dotovaná produkce knih a periodik**
- ❑ **Nemožnost poskytovat služby**
 - **Zpřístupnění na místě samém v krajských knihovnách**
 - **E-půjčování nekomerční produkce ve všech knihovnách**

Zpřístupnění výsledků digitalizace knihovných fondů

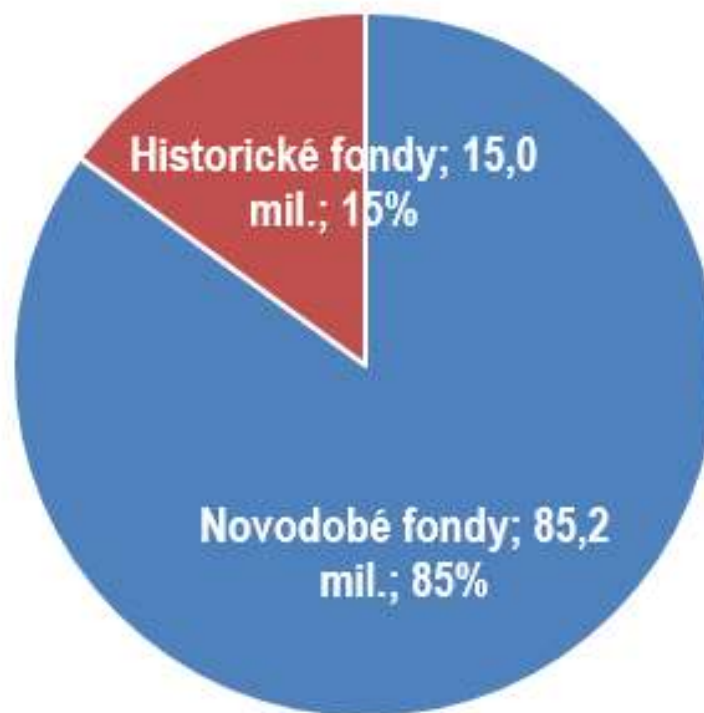
Od poloviny 90. let se v českých knihovnách digitalizuje (stav 2015)

- ❑ Národní digitální knihovna (IOP)
 - 115 000 monografií, 1400 periodik / 40 000 000 stran
- ❑ Krajská digitalizace (IOP)
 - 60 000 svazků / 11 000 000 stran
- ❑ VISK 7 – novodobé dokumenty
 - Ročně přibývá: 1 500 svazků / 450 000 stran ročně
- ❑ VISK 6 Manuscriptorium – rukopisy a staré tisky
 - 13 750 000 stran
- ❑ Google books v NK ČR
 - 100 000 svazků / 11 000 000 stran, plán 200 000 svazků
- ❑ + další individuální projekty knihoven např. KNAV, MKP, NLK

Dlouhodobý cíl: digitalizovat vše, co bylo vydáno na území ČR

Celkem digitalizováno 100,3 mil. stran

(2015)

Výdaje na digitalizaci cca 753 mil. Kč

85% výsledků nelze efektivně využít

Díla nedostupná na trhu

Co je dílo nedostupné na trhu?

- Monografie – 6 měsíců není k dispozici na běžném trhu
- Periodika starší 10 let, pokud nejsou předmětem licenčních podmínek
- Musí být zahrnuto s Seznamu děl nedostupných na trhu

Dva hlavní cíle služeb

- 1. Zpřístupnit ve všech knihovnách **na místě samém (prezenčně)**:**
 - **Vše co bylo zdigitalizováno a není dostupné na trhu**
- 2. Diferencovaně poskytovat další služby v digitálním prostředí**
 - **Vzdálený přístup, eVýpůjčka, EDD, tisk...**

Zpřístupnění výsledků digitalizace

- Novela autorského zákona 121/2000 Sb.
- Princip rozšířené kolektivní správy
- NK ČR - uzavírání licenčních smluv pro všechny knihovny
- Zpřístupnění knih a časopisů nedostupných na trhu

- Kolik budou stát licence?
- Kdo je zaplatí?

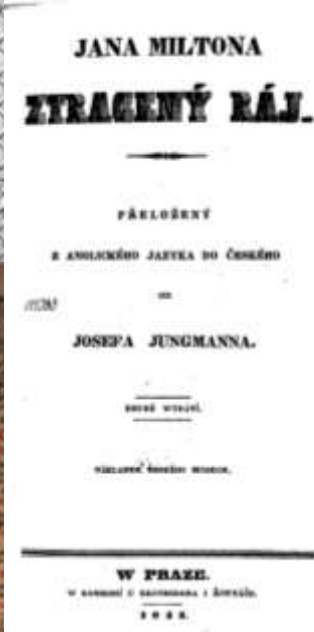
Co chceme:

1. **Bezplatný přístup prostřednictvím všech knihoven – na místě samém**
Hrazeno ze státního rozpočtu
2. **Placené speciální služby**
 - **Vzdálený přístup z domova, ze zaměstnání**
 - **Tisk**
 - **Digitální kopie**
 - **E-vypůjčky**Platí uživatel

Síla centralizovaného přístupu

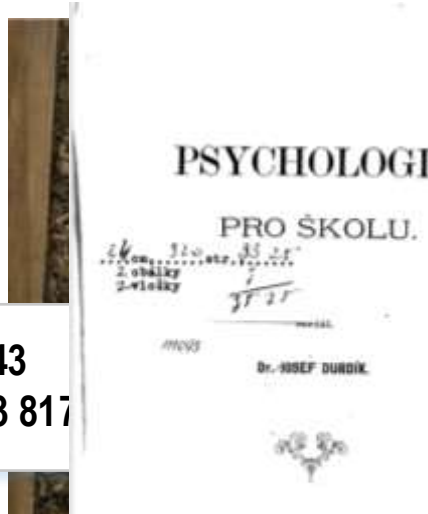

МОЛИТВОСЛОВ
Vydáno: 1861
Prohlížení: 47 546

Vydáno: 1843
Prohlížení: 3 817

Vydáno: 1596
Prohlížení: 20 89

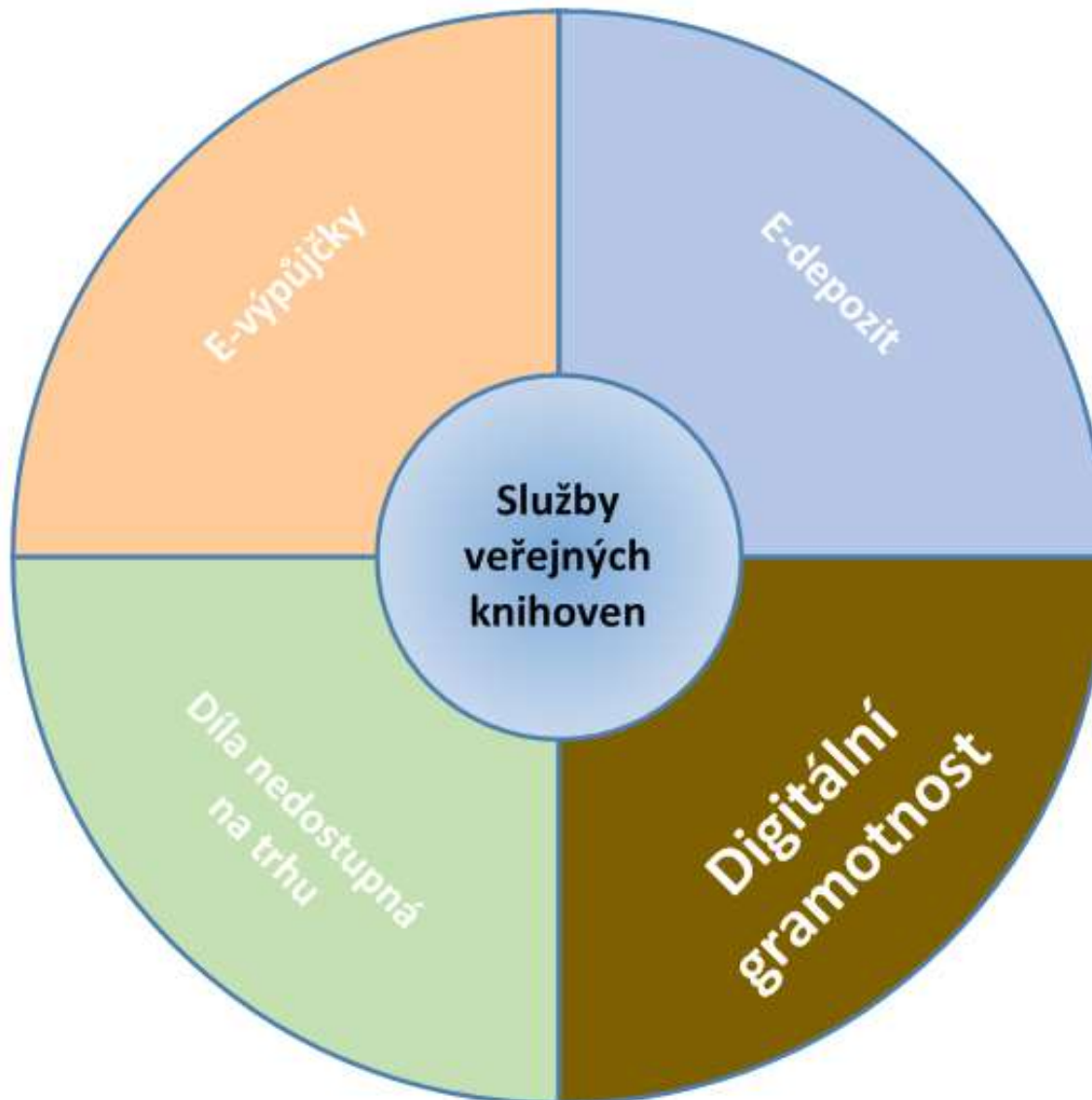

Vydáno: 1872
Prohlížení: 2 809

Vydáno: 1799
Prohlížení: 6 767

Digitální gramotnost

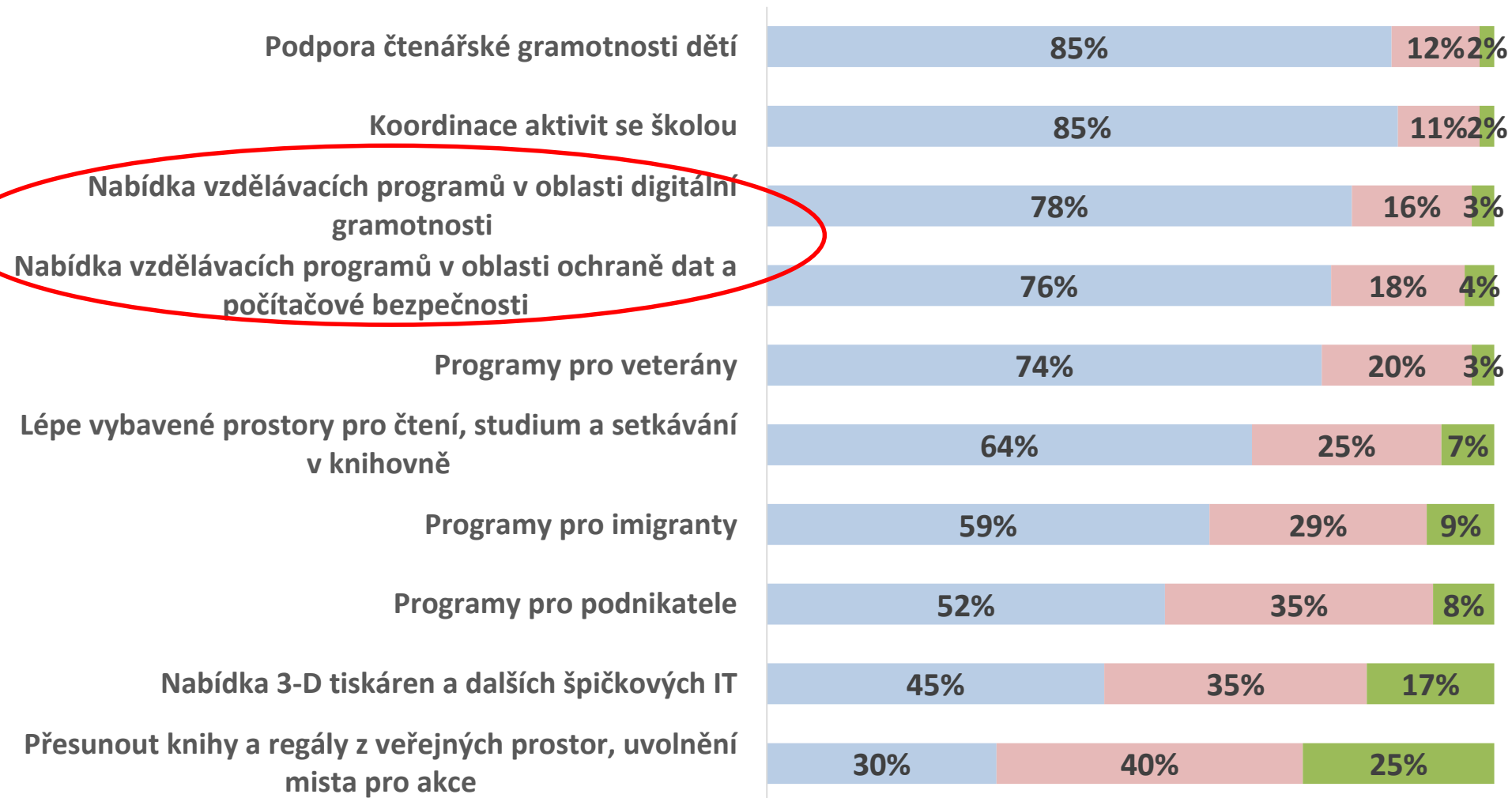
Knihovny na křižovatce

Libraries at the Crossroads

**Jak vidí veřejnost budoucnost veřejných
knihoven americká veřejnost - 2015**

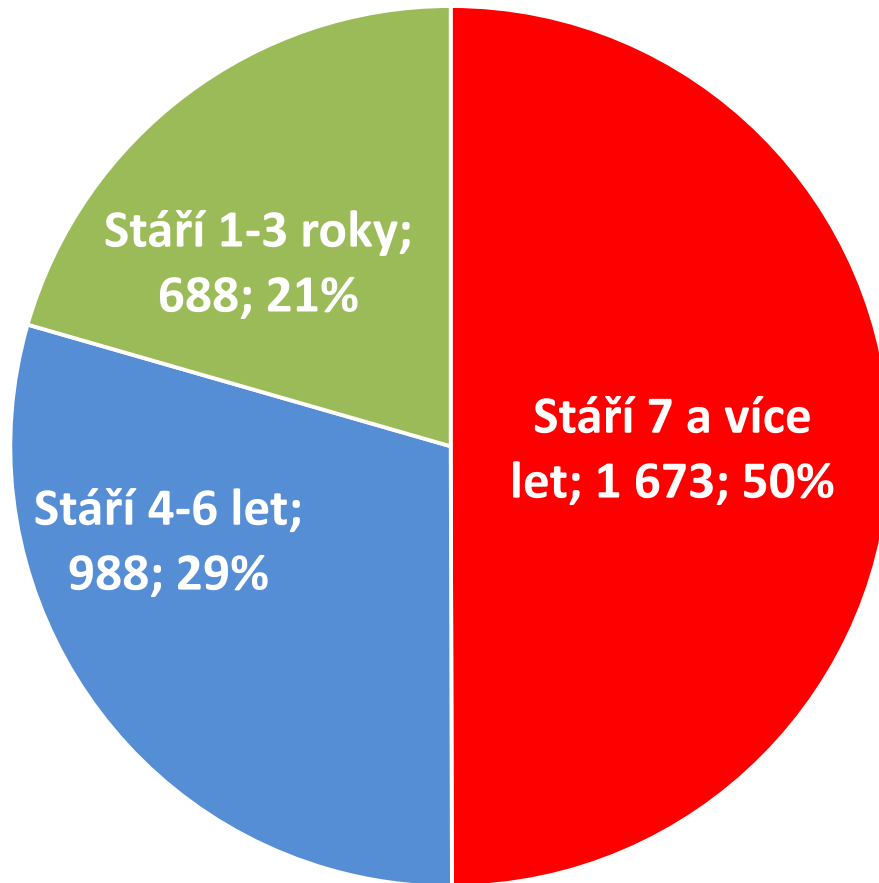
Co by měly veřejné knihovny dělat? – názory veřejnosti USA (2015)

■ Určitě ANO ■ Možná ■ Určitě NE

Jsou veřejné knihovny připraveny na služby v digitálním prostředí?

Stáří počítačů a notebooků

Informační technologie v knihovnách

	1393	211	65	235
	Knihovny a pobočky do 5 tis. obyv.	Knihovny a pobočky 5 až 20 tis. obyv.	Knihovny nad 20 tis. obyv.	Pobočky knihoven nad 20 tis. obyv.
Herní konzole	0%	1%	15%	8%
Počítače pro zrak. postižené	0%	5%	37%	3%
System RFID	0%	0%	22%	2%
Tablety	1%	7%	49%	2%
Velkoplošné obrazovky	1%	5%	40%	13%
Elektromagnet. ochrana fondu	1%	4%	46%	5%
Přehrávače audio a video	7%	22%	74%	17%
Čtečky e-knih	8%	28%	86%	9%
Datový projektor	12%	47%	100%	16%
Skener uživatelé	34%	49%	77%	20%
Kopírka uživatelé	40%	67%	97%	43%
Tiskárny uživatelé	69%	87%	98%	83%

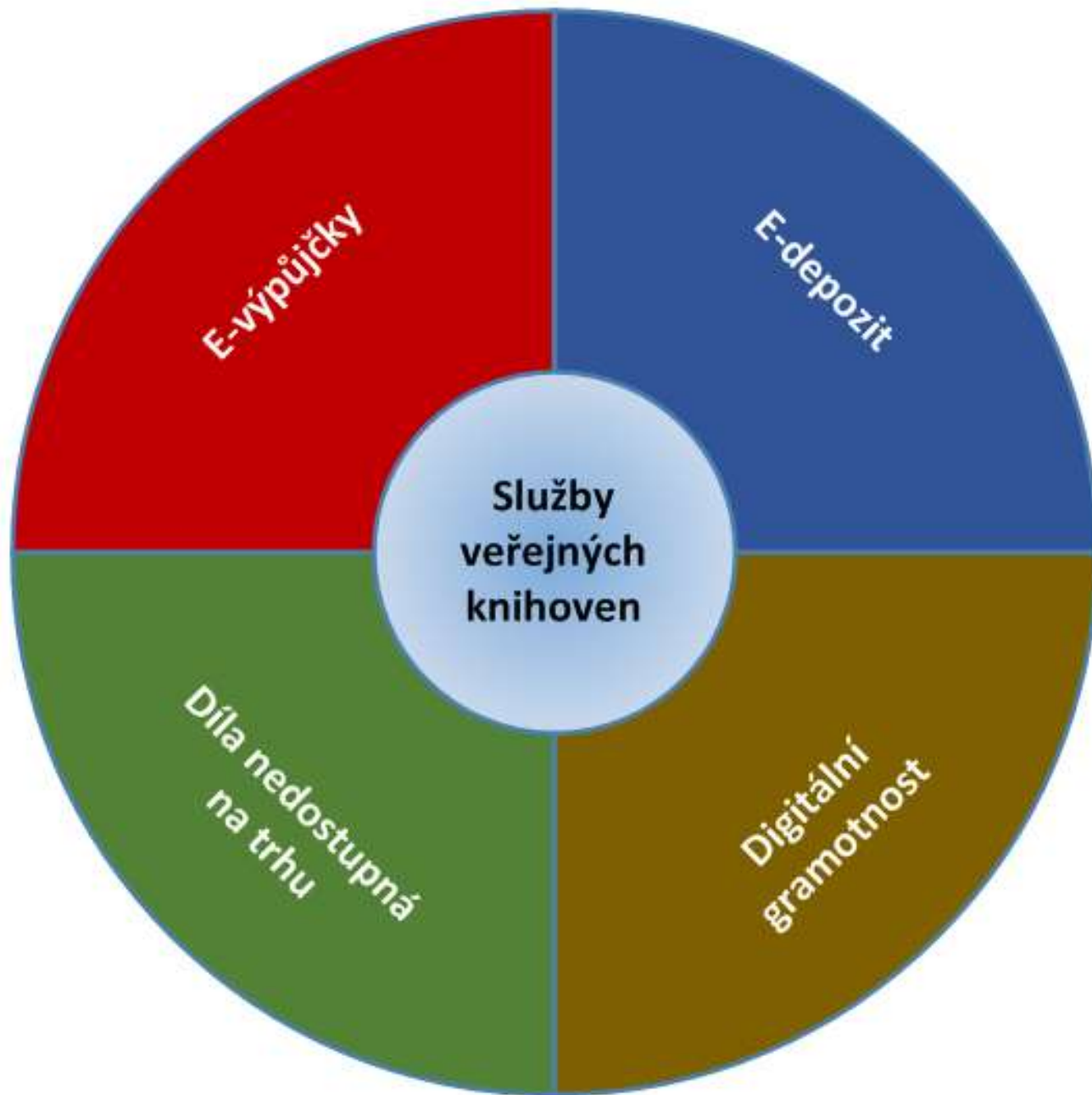
Strategie digitální gramotnosti 2015-2020

Příležitost pro knihovny

- **Příležitost pro rozvoj pracovníků v oblasti ICT**
 - Vzdělávání pracovníků v oblasti využívání ICT
- **Možnost zlepšit vybavení**
 - Podpora vybudování digitálních center
 - Získání nejnovějších technologií
 - Posílení vnitřních sítí
- **Šance pro rozšíření aktivit**
 - Organizace vzdělávací akcí pro různé skupiny občanů
 - Poskytování poradenství: knihovnice jak „IT guru“

Na závěr

- ❑ **Veřejné knihovny budoucnosti musí počítat s hybridními čtenáři**
- ❑ **Veřejné knihovny budoucnosti musí svým uživatelům nabízet služby v digitálním prostředí**
- ❑ **Musí umět propojit nabídku tradičních a digitálních služeb**
- ❑ **NK ČR musí vybudovat fungující systém e-depozitu, včetně systému pro zpřístupnění digitálního obsahu**
- ❑ **NK musí ČR vybudovat systém zpřístupnění děl nedostupných na trhu**
- ❑ **Knihovny mohou využít příležitost, aby se staly místem podporujícím digitální gramotnost**

Veřejné knihovny a jejich služby v digitálním prostředí - možnosti a meze

Elektronické služby knihoven 2017

Zlín

16.5.2017

Vít Richter

Národní knihovna ČR

Literatura

- ❑ RAINIE, Lee a Andrew PERRIN. Slightly fewer Americans are reading print books, new survey finds. In: *PewResearchCenter* [online]. Washington: PewResearchCenter, 2015 [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/10/19/slightly-fewer-americans-are-reading-print-books-new-survey-finds/>
- ❑ ZICKUHR, Karthryn, Lee RAINIE a Kristen PURCELL. Library Services in the Digital Age: Patrons embrace new technologies – and would welcome more. But many still want printed books to hold their central place. In: *Pew Internet* [online]. Washington: Pew Internet, 2013 [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: <http://libraries.pewinternet.org/2013/01/22/library-services/>
- ❑ HERRIGAN, John. Libraries at the Crossroads: The public is interested in new services and thinks libraries are important to communities. In: *PewResearchCenter* [online]. Washington: PewResearchCenter, 2015 [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: <http://www.pewinternet.org/2015/09/15/libraries-at-the-crossroads/>
- ❑ RAINIE, Lee. 7 surprises about libraries in our surveys. In: *PewResearchCenter* [online]. Washington: PewResearchCenter, 2014 [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/06/30/7-surprises-about-libraries-in-our-surveys/>